

Den stillsamme rebellen

Han brukar kallas "ekonomernas skyddshelgon", årets ekonomipristagare Amartya Sen. Till det yttre är han lågmäld och humoristisk. Blygsam som en riktig belevad Cambridge-akademiker. Under ytan brinner glöden hos den som sett svält och nöd med egna ögon. Men marknadsliberala ekonomer är skeptiska och anklagar honom för att sakna substans.

Aret var 1943. I den lilla byn Santiniketan utanför Calcutta i indiska Bengalen var Amartya Sen, nio år gammal, ute med sin far Asutosh för att dela ut mat. Bengalen hade drabbats av en ohöglig svältkatastrof och utmärglade, döende bönder släpade sig fram längs gatorna. Vid faderns sida fick sonen dela ut portioner av ris till de nödställda.

"Det gjorde ett outplånligt intryck på mig" säger Amartya Sen, 55 år senare.

Tio år gammal skrev han för skoltidningen om svälten. Hans poäng var densamma som sedermera skulle göra Sen berömd: Samtidigt som vissa svält hade andra i överflöd – det fanns gott om mat i Bengalen 1943. I stället var det inflation, hamstring och en likgiltig statsmakt som skapade svältsituationen.

"Det är aldrig alla som drabbas av brist på livsmedel, utan bara ett utsatt fåtal som drabbas av svältkatastrofen", skulle Sen senare skriva i sin berömda bok *On Poverty and Famine* (1981). Det handlar om hur svält beror mer på politik än naturkatastrofer.

Amartya Sen poängterar också att demokratiska länder i stort sett aldrig drabbats av svält eftersom regeringen i ett öppet och fritt samhälle måste ta hänsyn till allmänheten. Så var också hans barndoms svältkatastrofen den sista i Indiens historia. Trots fattigdomen har Indien därefter alltid undvikit svält.

till skillnad från det rikare Kina, där diktaturen varit likgiltig.

Själv kom Sen från en familj som hade det knapert, men ändå skyddades från den värsta nöden och samtidigt var desto rikare intellektuellt.

Amartya – "den oförstörbare" – döptes han till av Indiens förste Nobelpristagare självaste Rabindranath Tagore, storlagen poet och visdomsman som grundade den by, dit fadern, även han professor, flyttat med andra akademiker. Hemmet präglades av filosofiska diskussioner och starkt socialt engagemang. Amartya erkändes snart som traktens underbarn.

Men vid nitton års ålder förklarade den lokale doktorn att Amartya bara hade fem år kvar att leva, eftersom det felaktigt befarsades att han fått strupcancer. Till skillnad från många andra indier lämnade därför Sen sitt hemland inte på grund av ambition utan sin sjukdom. Doktorerna rekommenderade Englands milda klimat. Men anrika Trinity College i Cambridge tackade först nej till den unge indiern, först på vägen hem till Indien nåddes han av telegrammet att han antagits. Idag är Amartya Sen "master" för Trinity College, rektor, och dess mest kända ansikte utåt.

När han på sitt Stockholmsbesök tålmo-

digt svarar på de nyfikna svenskarnas frågor så är det svårt att tro att han någonsin bött någon annanstans än i Cambridge. Han är extremt blygsam ("det här har andra gjort mycket bättre än jag"), spirituellt och humoristisk (han brukar bokstavera Sen "Somebody", "Everybody", "Nobody"), och sprängfylld med referenser; allt från Shakespeare till Pigou.

Som ung forskare gick Sens intresse snart till det mest abstrakta, mest avancerade, matematiska ekonomi och filosofi. Men ämnet för hans forskning förblev detsamma: rättvisa.

Dåtidens främste tänkare på området, Kenneth Arrow, hade elegant bevisat att det inte gick att uttala sig om rättvisan i ekonomiska beslut, eftersom olika individers välfärd helt enkelt inte går att jämföra. Är ökad välfärd för en fattig medborgare mer värd än samma ökning för en rik är det därför rätt att omfördela pengar. Hur gärna han skulle besvara dessa frågor menade Arrow att de inte gick att besvara.

Men Sen gav sig inte – han skulle göra det till sitt livsverk att bevisa att vissa ekonomiska lösningar faktiskt kan bevisas vara mer "rättvisa" än andra, och lyckades del-

Humanist. Som nioåring fick Amartya Sen följa med sin outplånligt intryck på mig" berättar Amartya Sen. Han s skola och vård i första hand.

vis nå målet genom skickliga ekonomiska antaganden och modeller.

"Jag står till höger om Marx, men kanske nära Blair" har Sen sagt, trots att han egentligen skyr etiketter och under alla omständigheter inte anser sig vara "keynesian".

Ett märkligt förhållande som Sen upptäckte var att ju fattigare och sämre en person har det, ju mer liknöjd är hon. Sen visade hur medborgare i rika indiska delstater upplevde att de hade mindre välfärd och mer orättvisa än de allra fattigaste delstaternas invånare, som vant sig vid misären och "fann lyckan i de små tingen".

Men Sen lätt sig inte inneslutas i den akademiska världen. Han arbetade hårt för att finna konkreta användningar för hans syn på rättvisa. Mest känt blev FN:s Human development Index, där BNP-siffror kompletterades med livskvalitetmätt baserat på läs- och skrivkunnet, livslängd, risk för att drabbas av sjukdomar med mera.

Grundtanken i Sens budskap till tredje världen är att globalisering och världsekonomi är bra, men att potentialen bara kan